

RADOSŁAW ORYSZCZYSZYN

ROZUMIENIE WYJAŚNIAJĄCE I DZIAŁANIE RACJONALNE U MAXA WEBERA

ABSTRAKT

Pojęcia rozumienia wyjaśniającego i działania racjonalnego stanowią rdzeń metodologii Maxa Webera. W najbardziej wyczerpującej formie zostały one wyłożone w pierwszym rozdziale książki „Gospodarka i społeczeństwo”. Weber wyróżnia dwa rodzaje rozumienia zjawisk społecznych: rozumienie bezpośrednie (*actuelles Verstehen*) i rozumienie wyjaśniające (*erklärendes Verstehen*). Temu drugiemu rodzajowi rozumienia przypisuje Weber kluczowe znaczenie w swoim projekcie socjologii. Miało ono umożliwić zaadaptowanie na grunt nauk społecznych metody wyjaśniania przyczynowego.

Rozumienie wyjaśniające ma ścisły związek z wyróżnionym przez Webera typem działania racjonalnego. Wymaga ono założenia, że działania ludzkie są racjonalne w tym sensie, że wykonujący je dokonują tego ze względu na pewne okoliczności przeszłe, z myślą o skutku, jakie te działania przyniosą w przyszłości, będąc świadomymi zarówno celów, jak i skutków swoich działań. Dodatkowo, działania racjonalne wymagają założenia, iż podejmująca je jednostka jest wolna, co znaczy że świadomie dobiera środki i cele działania.

Przyjęcie pewnego idealnego modelu działań ludzkich pozwala na zbadanie, w jakim stopniu działania te odbiegają od teoretycznego założenia. Weber posługuje się tutaj przykładem paniki giełdowej. Zrozumienie wyjaśniające tego zjawiska wymaga określenia, jak przebiegałoby ono, gdyby wszyscy jego uczestnicy zachowywali się w sposób racjonalny. Odpowiedź na pytanie „Jak przebiegałoby działanie, gdyby wszyscy jego uczestnicy zachowywali się racjonalnie” pozwala na określenie stopnia przewidywalności danego zjawiska społecznego. Im bardziej racjonalne jest określone działanie, tym łatwiej możemy ustalić jego przyczyny i przewidzieć skutki.